

Avrupa'da Yükselen Popülizm, Almanya ve Türkiye ile İlişkilere Yansımalar

Sezgin Mercan¹

Giriş

Doğasında protestoyu ve muhafazakarlığı barındıran popülizm ile beslenen Avrupa'daki bazı siyasi partiler, buldukları toplumları homojen yapıda kabul etmektedirler. Kendilerini de hem bu yapının hem de bu yapıdaki insanların çıkarlarını korur görmektedirler. Buradan hareketle de siyasi temsilde kendilerinin öne çıkmaları gerektiğini savunurlar. Homojen yapının dışındakiler tehdit olarak ve toplumun çıkarına aykırı olarak konumlandırılırlar. Dışarıdakiler içeriye girdiklerinde kayba yol açan unsurlar olarak görülürler. İş kaybı, kültür kaybı, kimlik kaybı ve otorite kaybı temel endişe kaynaklarıdır. Piyasa ekonomisinin krizlere yatkın doğası da tehdit olarak konumlandırılır. Küreselleşme, bölgesel bütünleşmeler, uluslararası örgütler hep risk yaratan unsurlar olarak kabul edilir. Dolayısıyla Avrupa bütünleşmesi, yani AB, özel-

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi Sezgin Mercan, Başkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.

likle Avrupa'daki sağ popülist partilerce olumsuzlukla anılır. Göçmenler ve AB ortak politikalarının üye ülkeler için getirdikleri son dönemlerde iyice karşıtlık yaratan faktörler haline gelmiştir. Buna Türkiye ile ilişkileri ve işbirliklerini de eklemek gerekmektedir. Bu makalede, popülizmin kısaca tanımı yapıldıktan sonra Avrupa bütünleşmesinin temel dinamikleri hatırlatılacak, ardından Avrupa'da popülizmin lokomotifini oluşturan aşırı sağ siyasetin yükselişi ve bu siyasetin pratiğe yansımaları ortaya koyulacaktır. Son olarak, bu pratikte karşılık bulan Türkiye-AB ilişkilerinin güncel bir irdelemesi yapılacak, buradan hareketle de popülizmden ve sağ siyasetten etkilenen Türkiye-Almanya ilişkileri değerlendirilecektir.

Popülizmle İlgili Kısa Tanımlar

Paul Taggart, 'Popülizm' adlı eserinde 20. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan yeni bir popülizm türünden bahseder. Yeni popülizmin, aşırı sağ partilerce kilit hükümet partilerinin hakimiyetine ve gündemlerine tepki olarak savunulduğunu ve belli siyasal liderlerle ilişkilendirildiğini belirtir. Tek bir parti ve hareketten oluşmadığını, farklı ülkelerde aynı dönemde oluşan ve benzer konularda hassasiyet gösteren farklı partilerce somut hale geldiğini vurgular. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Batı Avrupa'daki uzlaşmaya işaret eden Taggart, çoğu Batı Avrupa ülkesinde bu uzlaşının sosyal demokrasi, karma ekonomi modeli, Keynesçilik gibi unsurlar üzerinden, sadece sol değil, sağ partilerce de gerçekleştirildiğini ifade eder. Burada, savaşın yarattığı siyasi, ekonomik ve sosyal yıkımların kötü sonuçlarını bertaraf etme, moral çöküşü ortadan kaldırma ve yeniden ayağa kalkma hedefleriyle bir uzlaşmaya varma söz konusudur. Fakat Taggart'a göre Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru bu uzlaşmaya tepkiler yükselmeye başlamıştır (Taggart, 2004, ss. 93-94). 1970'ler ve 1980'lerdeki çevreci, feminist, nükleer enerji karşıtı, vb. toplumsal hareketler bu-

nun somut yansımasıydı. Bu hareketler yeni siyaset anlayışını meydana getiriyordu. Bu siyaset anlayışı partiler arasındaki savaş dönemi sonrası uzlaşmayı eleştiriyor, sol siyasete itiraz ediyordu. Bu koşullarda, 1980'ler ve 1990'lara gelindiğinde bu tepkinin sağ partileri, yükselttiği görüldü. Bu şekilde vücut bulan yeni popülizm, yeni siyaset rüzgarını arkasına alarak bürokratik refah devletinin gelişimine karşı çıktı. Yerleşik partilerin tekelini kırmaya odaklandı. Bunun da ötesinde, siyasetin odağına, savaş sonrası uzlaşmayı reddederek, vergi meselesi, göç sorunu, milliyetçilik gibi unsurları yerleştirmeye çalıştı. Bunlardan hangisinin öne çıkarıldığı ülkeden ülkeye değişiklik gösterdi. Örneğin, İskandinav ülkelerinde yeni popülizm yüksek vergilerin ve liberal göç politikalarının yol açtığı vergi yükünü eleştirir. Belçika, İtalya, İsviçre gibi ülkelerde bölgesel ve etnik kimlik temelli bir siyaset öne çıkar. Almanya, Fransa ve Avusturya'da ise göçmen ve yabancı karşıtlığına bürünür (Taggart, 2004, ss. 94-98).

Jan-Werner Müller de 'Popülizm Nedir?' adlı eserinde İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, sınırlandırılmamış halk egemenliğine ve hatta sınırlandırılmamış parlamento egemenliğine duyulan güvensizliğin Avrupa siyasetini derinden etkilediğini vurgular. Sınırlandırılmış demokrasinin 20. yüzyılın sonuna doğru diktatörlükleri ortadan kaldırdığını ve bunun üzerine tüm liberal demokrasilerce kabul edildiğini belirtir. Müller, Avrupa bütünleşmesini, belirtilen doğrultuda halk iradesini sınırlandıran bir girişim olarak kabul eder. Bütünleşmeyle beraber ulusal sınırlandırmalara bir de ulusüstü sınırlandırmaların getirildiğini savunur. Burada demokrasiye bir güvensizlik olduğu bellidir. Bu güvensizliği yansıtan rejimler, halk katılımını kısımaya çalıştıklarından, halk adına konuştuğunu iddia eden siyasi aktörler karşısında savunmasızdır. Bu koşullarda da popülizmin kendisini göstermesi adeta kaçınılmazdır. Daha fazla siyasal katılımın

sağlanması, doğrudan demokrasinin gerçekleştirilmesi gibi talepler, esas dertleri ya da hedefleri bu olmasa da, popülist partiler için etkinliklerini ve desteklerini arttırma aracı haline gelebilir (Müller, 2014, ss.114-115). Müller, son zamanlarda Avrupa'da yükselen popülizmi, ekonomik krize hangi çözüm yollarının geliştirildiği üzerinden bir değerlendirmeye yaklaşmak gerektiğini ifade eder. Aslında dikkati çekmeye çalıştığı nokta teknokrasidir. Kendi tabiriyle, "teknokrasile popülizm birbirine ayna tutar". Teknokrasi tek bir doğru siyasal çözüm vardır derken, popülizm tek bir halk iradesi olduğuna işaret eder. Teknokratların ve popülistlerin demokratik müzakereye ihtiyaç duymadıklarını söyler. Bu yönde çeşitli örnekler sunulabilir. Finlandiya'da faaliyet gösteren Gerçek Finler Partisi, AB'yi eleştirdiği için değil, gerçek Finlandiyalıların temsilci olduğunu iddia ettiği için popülisttir (Müller, 2014, ss.116-117). Bu iki yazara referansla çizilen popülizm çerçevesi, bugün gerek Avrupa bütünleşmesi gerekse de Türkiye-AB ilişkileri açısından geçerli koşulları ortaya koyması açısından önemlidir.

Avrupa Bütünleşmesinin Öncü Dinamiklerine Kısa Bir Bakış

Avrupa bütünleşmesinde ortaklığı sağlamanın önemli iki unsuru kültür ve kimliktir. Bu unsurlar üzerinden ortaklık sürdürülebilir kılınırken, tarih ve coğrafya da destekleyici unsurlar olarak konumlandırılmaktadır. Avrupa'nın sınırları dışında kalanlar, Avrupalılık kimliğinin bariyerleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu bariyerler yabancıların ve farklı dinden olanların giderek daha fazla karşılaştıkları bir niteliğe bürünmektedir.

İngiltere Müslümanların kültürlerine ve dinin gereklerine Fransa ve Almanya'ya nazaran çokkültürlülük temelinde daha fazla toleransla yaklaşabilmiştir. Örneğin, 1990'larda ve

2000'lerde İngiltere'deki eğitim politikası İslami eğim veren okulların ülkedeki diğer okullar gibi hükümet yardımlarından yararlandırılmasına zemin hazırlamıştır. Okullarda kız öğrencilerin üniformalarıyla uyumlu olduğu sürece başörtüsü takmalarına izin verilmiştir. Fransa ise Müslümanların dini ihtiyaçlarına cevap veren bir konumda pek de olmamıştır. Fransa'daki eğitim politikası devlet okullarında çokkültürlülüğe izin vermemiştir. Fransa'daki ortaokullarda İslam'la ilgili dini bilginin öğretilmediği görülmüştür. 2004'te devlet okullarında kız öğrencilerin başörtüsü takmaları tamamen yasaklanmıştır. Bu genel yasaktan önce de bazı okul yönetimlerinin başörtüsü kullanımını engellediği görülmüştür. Bu durum Fransa'da Müslüman kız öğrencilerin açık öğretim yoluyla eğitimlerine devam etmeleri ya da eğitimlerine hiç devam edememeleri sonucunu doğurmuştur.

Fransa özgürlük ve eşitliğin beşiği olarak bilinmektedir. Bu, Fransa'nın bir yüzüdür, fakat Fransa'nın başka bir yüzü daha vardır. O da, içerisinde İslamofobiyi barındırmasıdır. İslami yayınların yasaklanması, François Mitterrand Fransa'sının eski İçişleri Bakanı Charles Pasqua döneminde Müslüman liderlerin nedensiz yere gözaltına alınmaları, cami yapımının yasaklanması gibi örnekler bu yüzünün göstergesidir. Fransa'nın İslam'a karşı hassasiyeti yaklaşık 3.5 milyonluk bir Müslüman nüfusu içerisinde barındırmasından kaynaklanmaktadır. Bu özelliğiyle Avrupa'da Almanya'dan sonra en çok Müslüman nüfusa sahip ülke olarak ikinci sırada bulunmaktadır. Fransa'da Müslümanlar adeta ülkenin kilise-devlet ayırımına, yani seküler sistemine zarar verecek aktörler olarak görülmüşlerdir. Eski Kuzey Afrika sömürgelerinden gelen Müslümanların oluşturduğu göç akımları Fransa'da bu görüşü besleyen en büyük endişe kaynağı haline gelmiştir.

Almanya ise Müslümanlara yönelik tutum açısından İngiltere ve Fransa arasındaki bir konumda değerlendirilebilir. Ülkedeki Müslümanların kültürel ve dini ihtiyaçlarının karşılanmasına Fransa'dan daha ılımlı bir duruş sergilemiştir. Devlet bazı İslami sivil toplum örgütlerine ve kültür merkezlerine mali kaynak sağlamış, Berlin ve Münih'te İslami okulların açılmasını onaylamıştır. Devlet okullarında İslam'la ilgili derslerin verilmesi sağlanmıştır. Hatta Kuzey-Ren Vestfalya eyaletinde İslam'la ilgili ders kitabı bizzat hazırlanmıştır. Burada İslam'ın liberal demokrasiyle paralel olmasının sağlanmaya çalışılmasını göz ardı etmemek gerekmektedir. Buna, İslam dininin öğretilmesinin Almanya'daki tüm eyaletlerde geçerli bir uygulama olmadığı da eklenmelidir.

Siyasi açıdan bakıldığında ise daha radikalleşen bir tablo ortaya çıkmaktadır. Böyle bir tabloda ilk göze çarpan çokkültürlülük eleştirisi olmaktadır. Almanya'daki siyasi partilerden Hıristiyan Sosyal Birliği ülkede çokkültürlülüğü eleştiren partilerin önde gelenlerindedir. 1998-2007 arasında parti başkanı olan Edmund Stoiber görevi süresince, kendi Hıristiyan-Oksidental kültürlerinin baskın kültür olarak kalmasını istediklerini ve kültürel bir karmaşaya yol açılmaması gerektiğini açıkça savunmuştur. Bunu Hıristiyan Demokratlar da savunmuşlardır. Bunun aksi de yok değildir. Siyasi yelpazenin diğer kanadındaki Yeşiller ise çokkültürlülüğü savunarak Müslümanların okullarda dini ayrıcalıklara sahip olmaları gerektiğini vurgulayabilmişlerdir.

Eğer Avrupa'da Hollandalı bir siyasetçi ve Özgürlük Partisi lideri olarak Geert Wilders "Bizim kültürümüzle İslam kültürü arasında bir eşitlik yoktur. Faşist Kuran'ın yasaklanmasını istiyorum." diyebiliyorsa ve partisi Hollanda'da 2010'daki parlamento seçimlerinde oyların yüzde 15'ini alabiliyorsa Hollanda kamuoyunda İslamofobi olduğu öne sürülebilir.

Hollanda'daki Müslümanlar içinde çoğunlukla Türklerin yer aldığı göz önünde tutulursa bunun aynı zamanda Türkofobi olduğu da belirtilebilir.

Avrupa'da Türk-İslam karşıtlığı konusu incelenirken Türklerin ve İslam'ın çeşitli vesilelerle bir 'sorun' olarak görüldüğü ya da sorunlarla beraber tanımlandığı göze çarpmaktadır. Türklerden söz edildiğinde demokrasi, laiklik, farklı dini gruplar, vb. konular üzerinden, İslam'dan söz edildiğinde ağırlıklı olarak şiddete zemin hazırlama potansiyeli, hoşgörüsüzlük, bağnazlık üzerinden sorun tanımlamaları yapılarak, Avrupa kimliğinin de katkısıyla Batı'ya yabancı bir topluluk tablosu çizilmektedir. Yeri geldiğinde bu hususlar Türkiye'yi sorgulamak için kullanılmaktadır. Benzer durum Avrupa'daki Müslümanlar üzerinden İslam dininin sorgulanmasında da geçerlidir. Halbuki İngiltere, Fransa ve Almanya'da Müslüman nüfus artmaktadır. Giderek daha fazlası vatandaşlık almakta ve seçimlerde oy kullanma hakkı elde edebilmektedir. Müslüman nüfusun artması çokkültürlülüğün bir boyutu olan 'dinsel çoğulculuğu' gerektirmektedir. Ancak bu durumda Avrupa ülkelerinde İslam karşıtı parti ve hareketlerin uzun vadeli etkinliklerinin sınırlanması beklenebilir.

2011 yılının son günlerinde, Macaristan'daki rejimi otoriter bir eksene kaydırmaya sevkeden anayasa değişikliği, AB'de aşırı sağın içten içe yükselmeye devam ettiğini açıkça gösterdi. Başbakan Viktor Orban'ın liderliğindeki iktidar partisi Fidesz, her ne kadar Macaristan'da merkez sağ bir parti olarak tanımlanabilecek konumda ise de, yeni anayasanın muhafazakar, dinci, ırkçı, özgürlük kısıtlayıcı atıfları onu aşırı sağa kaydırıldı. 1 Ocak 2012 tarihinden itibaren yürürlüğe giren yeni anayasa, AB tarafından büyük tepkiyle karşılandı ve sonunda Orban bu değişikliklerle ilgili olarak Avrupa Parlamentosu'nda savunma yapmak durumunda kaldı. Bu

noktada AB'nin, bir üyesindeki, temel norm ve değerleriyle çatışan gelişmeler karşısında doğru bir tutum sergilediği öne sürülebilir, fakat AB'nin tüm üye ülkelerdeki benzer gelişmeler karşısındaki tutumu ve tepkileri bakımından tutarlı olduğu belirtilemez. 2010 yılından itibaren, iki yıllık süre zarfında Avrupa'nın önde gelen liderlerinin şu demeçleri, Avrupa'daki aşırı sağın merkez noktasını ve AB'nin meseleyle ilgili tutarsızlık kaynağını açıkça göstermektedir:

Almanya Başbakanı Angela Merkel Ekim 2010'da şöyle demiştir: «Çok kültürlülük tamamen başarısız oldu. Almanya, kapılarını göç dalgasına açmadan önce, entegre olmayanlara karşı daha sert bir tutum sergilemelidir.» (Connolly, 2010). Dönemin İngiltere Başbakanı David Cameron Şubat 2011'de şunu dillendirmiştir: «Onlarca yıldır izlenen çok kültürlülük politikası, radikal İslam'ın güç kazandığı ayrılıkçı topluluklar yaratmıştır.» (Wright and Taylor, 2011). Aynı zamanda dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy de demiştir ki: «Çok kültürlülük bir başarısızlık... Müslüman yurttaşlarımız herkes gibi ibadet edebilmelidir. Ama bu bir Fransız İslamı'yla olabilir. Fransa'daki İslam'la değil.» (Mac Cormaic, 2011). Avrupa Konseyi Yabancı İlişkiler Konseyi üyesi Thomas Klau Kasım 2011'de, «1930'lu yıllarda aşırı sağcı partilerin ortak noktası Yahudi karşıtlığıydı. 21. yüzyılda bu Müslüman karşıtlığına dönmüş durumdadır.» (Bailey, 2011) şeklinde bir açıklamada bulunmuştur.

Avrupa'da Aşırı Sağın Temelleri

Avrupa'nın tanımlanmasını sağlayan en önemli kaynak öge, aslında bütün Avrupa tarafından ortak algılanacak bir tehdit ögedir. Bu iç veya dış tehdit şeklinde olabilmektedir. Örneğin, Ortaçağ'da İslam, 16. ve 17. yüzyılda Türkler, 19. yüzyılda Rusya, 20. yüzyılda Sovyetler Birliği ve Nazi

Almanya'sı Avrupa'yı tanımlamaya ve sınırlarını belirlemeye yarayan tehditlendendi. Avrupa fikrinin en güçlü ayağını oluşturan yaklaşım Avrupalıların kendilerini diğer kültürlerle karşılaştırarak ve karşılaştırarak algılamaları biçimindeydi (Çırakman, 2001, s. 31). 18. yüzyılda ve sonrasında özgürlük, akılcılık, hukukun üstünlüğü, ilerleme gibi ilkelerle desteklenen Avrupa tanımı, bu ilkelerin yokluğunda Avrupa gibi olmayanlara benzemek korkusuyla bezenmişti ve nasıl olunacağı da Osmanlı İmparatorluğu'nun kötü ve baskıcı olarak kabul edilen devlet yapısıyla örneklendirilmiş, ondan korunmak gerektiği vurgulanmıştı (Çırakman, 2001, s. 45). 20. yüzyıla gelindiğinde, 1960'lı yıllardan itibaren 2000'li yıllara uzanan süreçte Avrupa'da göçmenler, özellikle de işgücünde yer alan göçmenler, kültürel parçalanmanın temel nedeni olarak kabul edilmişlerdi. Bu nedene, yükselen ırkçılık akımı ve genel olarak aşırı sağ da eklemek mümkündür. Bu noktada göz ardı edilmemesi gereken, ırkçılığın ve genel anlamda aşırı sağın, bir taraftan Avrupa'ya ve ortak kimliğe yönelik tehdit olarak kabul edilirken, diğer taraftan da Avrupa'nın merkezinden diğer kimliklere yönelik dışlayıcılığın kaynağı haline gelmesidir.

Önceki popülizm tanımlarını destekler şekilde, 1980 ve 1990'ların aşırı sağ, 1960'ları ve 1970'lerin liberal ve ulusal niteliklerin zayıflaması anlamında kozmopolit politikalarına bir tepki olarak ortaya çıktı. Avrupa'nın aşırı büyümüş sosyal refah sistemine ve bu sistemi besleyen vergilere karşı da eleştirel bir tutum takındı. Aşırı sağ partiler ekonomi alanında gerek sınıai gerekse de işgücü anlamında milliyetçi bir duruşa sahip oldular. Ulusal düzeylerde yaşanan ekonomik sorunların sebebi, uluslararası aktörler ve bu aktörlerin uluslararası alandaki kurum, kuruluş ve eylemleri olarak kabul edildi. Bu aktörler, ABD kaynaklı küreselleşme, Brüksel odaklı bütünleşme, İslami çokkültürlülük olarak tanımlandı.

1970'lerin sonlarından itibaren Avrupa'da artan istihdam ve göç sorunu, işgücünde işbirliğine değil, ayrışmaya yol açtı ve ücretler, sosyal güvenceler, barınma imkanları gibi konularda artarak yaşanan kaynak sıkıntısı, emeğin yerli-yabancı ekseninde rekabeti sonucunu doğurdu. 1990'lara uzanan süreçte göç sorunu, Avrupa için adeta sosyal güvensizlik yaratan bir mesele haline gelmeye başladı. Göçmenlerin, içinde yaşadıkları kültür ve toplumla kaynaşamama sorunu da güvensizlik yarattı. Bu noktada da sosyal güvensizlik, yabancı düşmanlığının temel referansı haline aldı. Avrupa'daki kitle partileri, aşırı sağın sorun alanları olarak gördüğü bu gibi meselelere çözüm üretme potansiyeli sergileyemedi, bu durumda da seçmenler tepki oyları vermeye başladılar. Bir başka deyişle, aşırı sağ siyaset, içerisinde protesto oylarını barındırır oldu. Bu protestonun sebebinin ne olduğu her zaman çok net olmamıştır. Tepkisel tutum, bağlı olunan değerler ve ideoloji dışında, akılcı olmayan ve duygusal temele dayalı olarak da ortaya çıkabilmiştir. Bu noktada açık olan husus, protestonun, ki buna tepki de denebilir, bir konuyla ilgili politikaya ya da bir konuyla ilgili politika geliştirilemeyeşine karşı memnuniyetsizlikten ve kontrolü ele geçirme isteğinden ortaya çıktığıdır (Arzheimer, 2009, p. 263).

Avrupa'da Aşırı Sağ Pratiği

Avrupa'da aşırı sağ partilerin yükselişi ve bölgesel, ulusal, yerel düzeylerde seçim başarısı kazanması 30 yıllık bir süreçte gerçekleşti. Avrupa'da aşırı sağ partiler tepki gösterdikleri işsizlik ve göç arasında bağ kuran materyalist bir argümanla seçim stratejisi geliştirmeye çalıştılar. Örneğin, Jan-Marie Le Pen, Fransa'daki 1984 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde "İki milyon göçmen, iki milyon Fransız'ın işsiz kalması demektir" söylemini kullanmıştı. Aynı seçimde, Almanya'da Cumhuriyetçiler "İşsizliği kaldır: Göçü durdur" sloganıyla hareket

etmişlerdi. Genel olarak aşırı sağ partiler Avrupa'da şu üç noktayı kapsayan bir niteliğe sahip olmuş ve bu özellikleriyle yükseliş seyri izlemiştir.

- 1.** İdeolojilerini ve stratejilerini, faşizmin, ırkçılığın, demokrasi düşmanlığının en uç noktalarından arındırarak modernize etmeleri,
- 2.** Ulus fikrine bağlılığı koruyarak siyaset alanında yeni fırsat alanları yaratmaya çalışmaları,
- 3.** Siyasal alanda diğer siyasi aktörlerden ayrılan bir profilin geliştirilmesi. Fransa'da Ulusal Cephe'nin (FN) lideri Marine Le Pen'in, partisini aşırı sağcı imajdan kurtarıp, halkın farklı kesimlerinden destek almak için çaba göstermesi, bir bakıma bu faktörlerin kaynaşmasının sonucudur. Yine de, yabancı karşıtlığı ve Avrupa'ya karşı söylemler bu partide de varlığını korumaktadır.

2000'li yıllar itibarıyla Avrupa'daki aşırı sağ hareketlerin referans noktaları olarak şu hususlar öne çıkmaktadır:

- 1.** Çok kültürlü toplumlarda sosyo-ekonomik açıdan görülen ekonomik bunalım, işsizlik ve güvencesizlik gibi sorunlar aşırı eğilimlere neden olan sosyal bunalımlara yol açmaktadır. Bu noktada göz ardı edilmemesi gereken husus, bu sorunlarla aşırı sağ eğilimler arasında basit bir sebep-sonuç ilişkisi olmadığıdır.
- 2.** İdeolojik olarak aşırı sağ, yabancı düşmanlığı ve dışlayıcılık üzerine kuruludur. Aynı zamanda, heterojen, değişken ve ulus odaklı kitle ideolojisi söylemi geliştirebilen bir niteliğe de sahiptir. Pratikte, Avrupa'nın kendini koruması beklenen aşırı sağ yönelimlerin, kendisinin kullandığı bir dışlayıcılık unsuru olması, AB için bir iç çatışma sebebi halini almıştır.

Bunu şu şekilde açıklamak mümkündür: Aşırı sağ hareketler karşısında AB'nin bir takım önlemler geliştirmeye çalıştığı görülmektedir. Örneğin, 2011 yılında Avrupa Polis Teşkilatı Europol'ün Avrupa'da aşırı sağ hareketlerin güncel bir haritasını oluşturacağı açıklanmıştı. Europol'ün özellikle Kuzey Avrupa ülkelerindeki aşırı sağcı örgütlenmeleri inceleyeceğine işaret edilmişti. Ardından Europol raporlarının bugüne kadar aşırı sağ gruplarla ilgili tespitlere düzenli olarak yer verdiği görülmüştü. Bunun yanında, dönemin Almanya Sosyal Demokrat Parti Genel Sekreteri Andrea Nahles, 'Rhein-Zeitung' Gazetesi'ne yaptığı açıklamada, Almanya'daki aşırı sağcı Nasyonal Demokrat Parti, NPD'nin yasaklanması çağrısında bulunmuştu, ki Almanya'da 2003 yılında NPD'nin yasaklanması için girişimde bulunulmuş, ancak partinin kapatılması talebiyle açılan dava Anayasa Mahkemesi'nden dönmüştü. Yine 2011 yılında, Norveç'teki silahlı saldırının ardından, Almanya'da iç güvenlik önlemlerinin artırılmasına dönük öneriler tartışılmaya başlanmıştı. Hatta, Almanya'da telefon ve internet gibi haberleşme verilerinin depolanmasını öngören bir yasa tasarısının hazırlanması ve değerlendirilmesi gündeme gelmişti (Deutsche Welle, 2011).

2011 yılının sonuna doğru da Avrupa Komisyonu, Schengen bölgesinde reform teklifinde bulunmuş, böylece yasadışı göçün önüne geçemeyen üye ülkelerin geçici süreyle Schengen üyeliğinin askıya alınması önerilmişti (EuroNews, 2011). Görüldüğü gibi tüm bu gelişmeler, AB'nin savunduğu norm ve değerlere, ortak politikalara ve uygulanmalarına zıt koşulları barındırmıştır.

Tüm bu koşullar altında, akademi dünyasında ve medyada, Avrupalıları aşırı sağ partilere oy vermeye iten temel nedenin modernleşmeden kaynaklanan kayıp olduğu kabulünün yetersiz kaldığı öne sürülebilir. Bu kesim, kaybı, küreselleşmenin

siyasal, ekonomik ve kültürel alanda neden olduğu güvensizlikle bağdaştırmaktadır. Ancak bu, sadece, insanların partiler tarafından kendi yanlarına çekilirken hangi atıflarda bulunduğunu göstermektedir. Halbuki, seçmenlere siyasi çözüm olarak teklif edilenler de önemlidir. Aşırı sağ partiler, bir bakıma, merkezde yer alan partilerin ihmal ettiği, fakat kamuoylarında önemli olan organize suç, yolsuzluk, Avrupa bütünleşmesi ve göç gibi meselelere yoğunlaşarak öne çıkmaya çalışmışlardır ve bunu yapmaya da devam etmektedirler (Mude, 2011, p. 9).

Aşırı sağ eğilimler AB'nin iç tutarlılığı için ise adeta bir sınama kaynağı halini almıştır. Bir yandan, bu eğilimlere karşı AB nezdinde geliştirilmeye çalışılan önlemler, diğer yandan da önde gelen Avrupalı liderlerin aşırı sağı yansıtan söylemleri, politikaları ve Avrupa ülkelerindeki yabancı karşıtlığı ve dışlayıcılık, AB norm ve değerleri ile ortak politikaların ve uygulamaların sürdürülebilirliğini adeta gölgeler olmuştur. Haziran 2018'te gerçekleştirilen AB Liderler Zirvesi'ne katılmadan önce Almanya Parlamentosu'nda bir konuşma yapan Angela Merkel, göçmen sorunundan ve Avrupa ülkelerinin bu soruna yönelik tepkilerinden hareketle tam da bu noktaya dikkati çekmiş, değerleriyle çelişen bir AB görüntüsünün ortaya çıktığını ve bunun olmaması gerektiğini vurgulamıştır.

Türkiye-AB İlişkilerinin Güncel Seyri

2010'lu yıllar itibariyle Türkiye-AB ilişkilerinin kendini yenileme sorunuyla karşı karşıya olduğu açıktır. 2005 yılına kadar yine böyle bir sorun yaşamış olsa da bunu aşma potansiyeli de taşıyan Türkiye-AB ilişkileri, müzakere sürecinin tikanıklığıyla nitelik ve gelecek tartışmasına daha açık hale gelmiş durumdadır. Bu tartışma sadece müzakere süreciyle

sınırlandırılabilirlikte sıklıkta değildir. Her ne kadar kendi içinde farklılık yaşasa da, kıtanın ötesiyle kıyaslandığında kültürel bir homojenlik gösteren Avrupa, Türkiye'yi bu homojenliğe dahil görmemektedir. Bu homojenliği, önceki başlıklarda da işaret edildiği gibi, Yunan felsefesi, Roma kanunları, Hıristiyanlık, belli ölçülerde de coğrafya meydana getirmektedir. Günümüzde bu homojenliği besler şekilde konumlandırılmış ve Türkiye'nin sınırdığı birçok siyasi kriter de bulunmaktadır.

Türkiye-AB ilişkileri üzerine yürütülen tartışma, bugün, özellikle AB ülkeleri içindeki düşünce kuruluşlarında da ilişkileri daha gerçekçi bir zemine kaydırma etkisi yaratmaya başladı. Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen bir İngiliz düşünce kuruluşu olan Avrupa Reform Merkezi'nin Başkanı Charles Grant, yakın bir geçmişte Türkiye'ye farklı bir üyelik formülüyle yaklaşılması gerektiği fikrini gündeme getirmişti. Bunu, hem genişleme yorgunu Avrupa'nın hem de Kopenhag Kriterleri'yle uyumsuzluk gösteren Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullara bağlayan Grant, Türkiye'nin, katılım süreci olmadan Avrupalılarla çalışmanın yollarını bulması gerektiğini vurgulamıştı. Aslında 2010'ların başında Avrupalılar da Türklerle çalışmanın yeni yollarını aramaya koyulmuşlardı. Bu şekilde Grant, adını öyle koymak istemese de, bir çeşit imtiyazlı ortaklık ilişkisi kurulmasını önermişti. Türkiye ile AB arasında ortak politikalar geliştirmenin giderek zorlaştığına atıfla, özellikle dış politika alanında, Türkiye'nin AB'yle bütünleşmesinin sorunlu hale geldiğini ifade etmişti (Poyrazlar, 2012, s. 9).

Tartışmanın bu yönü Türkiye'de etkisini giderek hissettirmeye başladı. Bunun başlangıç noktasını 2012 yılında takip edilmeye başlanan Pozitif Gündem ile ilişkilendirmek mümkündür. Pozitif Gündem'le vize serbestliği, göç ve terörle mücadelede işbirliği, Gümrük Birliği'nin revizyonu gibi hu-

suslarda ilerleme kaydedilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar göç ve terörle mücadelede işbirliği bakımından belli ölçülerde ilerlemeler olsa da, Türkiye'ye vize serbestliği ve Gümrük Birliği'nde revizyon konularında bugün itibarıyla ilerleme kaydedilememiştir. Tekrar öncesine dönülürse, 13-14 Haziran 2012'de Strasbourg'ta 69'uncusu yapılan Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu toplantısı yeni arayışlar açısından önemlidir. Toplantıda dönemin Avrupa Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Üyesi Stephan Füle, Avrupalıların Türkiye'de AB sürecinin temel taşıyıcısı olan sivil toplumu büyük oranda kaybettikleri tespitinde bulunmuştu. Aynı zamanda, sivil toplumun üyelik vizyonunu da yitirdiği tespitini paylaşmıştı. Ardından, Ankara'da sivil toplumun 80 temsilcisiyle bir araya geldiğini ve bu esnada ne kadar çok zaman kaybettiklerini gördüğünü söylemişti. Türkiye'nin AB üyeliği sürecinde Türk halkının desteğini tamamen kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını da açıkça dillendirmişti (Karaca, 2012). Bu tespitler temelde üç boyuta işaret eder. İlki, Avrupa kamuoyunda ilişkilerin tekrar canlandırılması yönünde bir algı oluşturma ihtiyacıdır. İkincisi, özellikle Türkiye'nin üyeliğine muhalif olan siyasi aktörlerde tarafların birbirinden uzaklaşması üzerinden endişe yaratmaktır. Üçüncüsü de taraflara birbirlerine ilgili olduklarını göstermeye çalışmaktır.

2012'nin ilk yarısı tarafların birbirlerine ilgili olduklarını gösteren uygulamalara ayrılmıştır. Bu süre zarfında vize serbestliğinin sağlanmasına dönük görüşmeler bu tespitin adeta sınanacağı unsur haline gelmiştir. Aynı zamanda, AB'nin, çevre bölgesinde güvenliği sağlama endişesinin de arttığını göstermiştir. Dönemin AB İçişleri Komiseri Cecilia Malmström'ün, Türkiye ile kısa sürede vize diyalogu başlatmak istediklerine dair söylemi, Türkiye ile ilişkilerin ötesinde, Geri Kabul Anlaşması'nın uygulanmasıyla düzensiz göçle mücadelenin önünün açılmasına, dolayısıyla güvenlik

endişesine işaret etmişti. Düzensiz göçle mücadelede de Türkiye'nin kilit önem taşıdığı zaten Malmström tarafından dile getirilmişti (Milliyet, 2012).

Aslına bakılırsa, Türkiye-AB ilişkilerinin içinden geçtiği yeni süreç tarafların neye ikna olup neye ikna olmayacaklarını görmeye çalıştıkları bir niteliğe sahiptir. Bunu da karşılıklı önerilerle test etmektedirler. Türkiye ile AB, stratejik diyalog yoluyla üyelik müzakerelerinin AB ile işbirliğini engellediği ikilemi ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Üyelik sürecinden ayrıştırılmış siyasi diyalog aracılığıyla özellikle dış ve güvenlik politikası alanında taraflar arasında ortaklıkların kurulması öngörülmektedir. Grant'in tespiti hatırlandığında dış politika ortaklığının önemi daha net biçimde anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ilişkilerin üyelik dışında geliştirilmesini öngören çalışmalar bunun gibi daha birçok öneri geliştirmek durumdadır. Bunu yapmaya başlayan çalışmalar işe yönetsel ve kurumsal önerilerle başlamıştır. Örneğin, 2006'ya kadar gerçekleştirilen Türkiye Başbakanı'nı AB zirvelerine davet etme uygulamasının yeniden başlatılması gerektiği o dönemde savunulmuştu. Bunun yanında, Türkiye Dışişleri Bakanı'nın AB Dış İlişkiler Konseyi'ne düzenli katılımının sağlanması tavsiye edilmişti. Böylece ilişkilerin günlük politikaların ötesindeki bir zemine oturtulması öngörülmüştü. Bu ve benzeri öneriler, AB Yüksek Temsilcisi, Türkiye Dışişleri Bakanı, AB Genişlemeden Sorumlu Komisyon Üyesi ve Türkiye AB Bakanı'nın katılımıyla yılda iki kere yapılan toplantıları yetersiz bulmaktaydı. Bu toplantılara, Türkiye'deki çeşitli bakanlık birimleriyle AB Siyasi ve Güvenlik Komitesi, Dış Eylem Servisi ve Komisyon Genel Müdürlükleri arasında bir diyalog ve işbirliği mekanizmasının eklenmesine işaret edilmekteydi. AB Güney Akdeniz Özel Temsilciliği ofisiyle ile Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın ilgili birimleri arasında yeni bir iletişim olanağının sağlanmasına vurgu yapılmaktaydı (Lambsdorff, 2012).

Benzer şekilde, Avrupa Konseyi Başkanı'nın AB Komşuluk Politikası'na dahil bölgeyle ilgili stratejik meselelerde Türkiye'nin hem Başbakan hem de Cumhurbaşkanı'nca temsil edileceği bir toplantıya başkanlık etmesi gerektiği ifade edilmişti. Türkiye Dışişleri Bakanı ile 27 AB ülkesi Dışişleri Bakanının, AB Yüksek Temsilcisi başkanlığında bir dış politika diyalogu kurması tavsiye edilmişti. Diyalogun üyelik çerçevesinde değil, Irak, Suriye, İran gibi ortak çıkarların söz konusu olduğu konularda yürütülmesi önerilmişti. Böyle bir işbirliğinde taraflar arasındaki sorun alanlarının diyalogu engellemesinin önüne geçilmesi öngörülmüştü (Grabbe ve Ülgen, 2010). Bu öngörüler tam anlamıyla olamasa da belli ölçülerde günümüze kadar geçen süre zarfında hayata geçirilebilmiştir.

Tüm bu öneriler ve öngörülerle Türkiye'nin tespitini yaptığı ve aşmaya çalıştığı bir takım zorluklar vardır. Bu zorluklar şu şekilde belirtilebilir (Yazıcı, 2012):

1- Ayrıcalıklı ortaklık düşüncesi: Hazmetme kapasitesi söylemiyle Türkiye'nin tam üyeliğinin engellenmesi yönünde Avrupa'da kamuoyu yaratılmaya çalışılmaktadır.

2- Terörle mücadele: Terör örgütünün mali kaynaklarının hala AB ülkelerinde bulunması terörle mücadele konusunda taraflar arasında daha yakın bir işbirliğinin kurulmasını gerektirmektedir.

3- Kıbrıs meselesi: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Kıbrıs meselesi çözülmeden Kıbrıs Cumhuriyeti adıyla AB üyesi yapılması hem sorunun çözümünü hem de üyelik müzakerelerini tıkamıştır. Buna bir de AB'nin tam üyelik için Türkiye'den komşularıyla tüm sorunlarını çözmesini istemesi eklenebilir.

4- Vize serbestliği: Hizmetin ve işgücünün serbest dolaşımı, 1963'ten bu yana AB ile ortaklık ilişkisi yürüten, 1995'te Gümrük Birliği'ne dahil olan ve 2005 yılından beri müzakere sürecinde olan Türkiye'ye verilmeyen bir haktır. Vize uygulaması, hem 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile kurulan Gümrük Birliği'nin temelini teşkil eden malların serbest dolaşımı ilkesine, hem de yerleşme hakkı ve hizmet sunum serbestisine yeni engeller getirilmesini yasaklayan Katma Protokol'ün 41. maddesine açıkça aykırıdır.

Zorlukların yarattığı belirsizlikler içinde Avrupa'daki ve Türkiye'deki siyasi ve ekonomik aktörlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve düşünce kuruluşlarının Türkiye-AB ilişkilerini daha gerçekçi bir zeminde tartışma ve üyelik dışında ilerleyecek bir diyalog mekanizmasını işletme ihtiyacı duymaya başladıkları açıktır. AB taahhütlerini içeren ve gerek Birlik gerekse de Türkiye açısından hukuki dayanakları olan müzakere süreci artık geri planda kalmıştır. Bunu Mart 2018'de gerçekleştirilen Varna Zirvesi de net olarak göstermiştir. Pozitif Gündem etkisinin azalması ve yeni ihtiyaçlardan dolayı, Varna Zirvesi üzerinden ilişkilere yeni bir enerji kazandırılmaya çalışılmıştır. Göç akınının yönetilmesi konusunda işbirliği, terörlle mücadelede ortaklık, AB tarafından Türkiye'nin Doğu Akdeniz, Ege ve Suriye'deki faaliyetlerinin izlenmesi ve ilişkilerde 'bekle-gör' politikasına geçiş zirvenin görünen ve hissedilen sonuçlarından olmuştur. Özellikle kriz anlarında yoğun işbirliğine kayan ilişkiler, tıkanıklık anlarında giderek daha fazla AB bürokrasisinin tutumuyla ilerler bir hale bürünmüştür. Üye ölkeler düzeyinden bir tutum değerlendirmesi yapıldığında tablo, bürokraside olduğu gibi pek de yapıcı bir görünü vermemektedir. Bu açıdan Türkiye'nin AB'nin siyasi ve ekonomik lokomotifi olan ve en fazla Türk nüfusu barındıran Almanya ile son dönemdeki ilişkileri ayrı bir önem taşımaktadır.

Türkiye-Almanya İlişkilerinde Son Durum

Türkiye, 2014 yılıyla birlikte AB ile ilişkilerinde yeni atılımlar gerçekleştirmek için aktif girişimlerde bulunmaya başladı. Buna hem Türkiye'nin hem de AB'nin ihtiyacı olduğu açıktı. Gerek Türkiye'den AB kurumlarına ve ülkelerine gerçekleştirilen ziyaretler gerekse de Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye yönelik ziyaretler Türk ve Avrupa kamuoylarında adeta karşılıklı güven tazeleme fırsatı olarak sunuldu. Aslında bu noktada mesele, Türkiye-AB ortaklığının 'karşılıklı güvensizliği' hala içinde barındırma riski taşımasıdır. AB Konseyi Başkanı, AB Komisyonu Başkanı ve Avrupa Parlamentosu Başkanının çeşitli vesilelerle yaptıkları açıklamalar, Türkiye'nin siyasi kriterler açısından AB gözetiminde tutulmasında zorlukların oluştuğunu yansıtmıştı. Türkiye ile AB arasında temel ilkeler üzerinden görüş ayrılıkları yaşanmasının, sadece üyeliğe dayalı ilişkileri değil, dış politika alanında ve üye ülkelerle ikili ilişkileri de aksatma potansiyeli taşıdığı görülmüştü. Son zamanlarda kendini gösteren husus, Avrupa genelinde ve Almanya özelinde varolan 'Türkiye şüpheliliği'dir.

Almanya, AB ülkeleri içinde, özellikle de Hıristiyan Demokratların iktidarı döneminde Türkiye şüpheliliğini üst seviyede yaşayan ülke konumunda kaldı. Almanya'da gerek tarihsel kökleri olan siyasi ve sosyo-kültürel birikimler gerekse de bu birikimlerin çeşitli sektörlerde pratiğe yansımaları 2000'li yıllar itibarıyla Türkiye ile ilişkilerinin hep 'temkin' ekseninde kalmasına yol açtı. Bunun yansımaları Türkiye ile Almanya arasındaki diplomatik ziyaretlerde de hep görüldü. Angela Merkel, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği konusunda soru işaretlerinin sürdüğünü hep belirtti; Türkiye'nin AB üyeliğinin 'ucu açık' bir süreç olarak görüldüğünü hep vurguladı. Diğer bir deyişle, mevcut Alman hükümetinin ve dolayısıyla Almanya'nın Türkiye'nin AB üyeliğine şüphe ile yaklaştığının

ve AB'nin Türkiye ile yürütmeye çalıştığı müzakere çerçevesinin 'ucu açık süreç' olma niteliğine endekslendiğinin altını çizdi.

Türkiye ile Almanya ilişkileri, her ne kadar önemli bir ayağını oluştursa da, sadece AB ile ilişkiler kapsamında ele alınabilecek sıklıkta bir ilişki tipini barındırmamaktadır. Ekonomik göstergeler bunu açıkça da ortaya koymaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun ilgili verilerine göre, Almanya, Türkiye'nin ihracatı için 2004 yılından bu yana en büyük pazar konumu olmayı sürdürüyor. İthalatında da önde gelen ülkelerden biri olma konumunu koruyor. Bu bilgiler ilişkilerin derinliğini gösteren olumlu örneklerden olsa da, olumsuzluğu içeren örnekler de vardır. Bunu Almanya'da yaşayan Türklerle somutlaştırmak mümkündür. Vatandaşlık haklarından eğitime uzanan bir yelpazede 'göçmen' olmanın sorunlarını yaşayan Türkler, Almanya ile Türkiye ilişkilerinin temel belirleyici unsurlarından olma özelliğini taşımaktadırlar. Yeri gelmiş bu konu Merkel'i, Almanya'da yaşayan herkesin ve dolayısıyla göçmenlerin başbakanı olduğunu dillendirmeye sevk etmişti. Almanya'da yaşayan, Alman vatandaşı olan veya çifte vatandaş olan ve Türk kökenli olanlar açısından kendisini onların da başbakanı saydığını ifade etmişti. Bu çerçevede sorun teşkil eden husus, Almanya'da göçmen ailelerde doğan gençler için 18 ile 23 yaş arasında Alman vatandaşlığı ile ailelerinin vatandaşlıkları arasında seçim yapmalarının beklenmesiydi. Görüşmelerde, 'opsiyon modeli' olarak adlandırılan bu hususa dikkat çeken Merkel, göçmenlerin iki vatandaşlık arasında tercihte bulunmak zorunda kalmadan, iki vatandaşlığı da yürütmelerini, yani 'çifte vatandaşlığı' istediklerine dikkat çekmişti. Fakat bunun gerçekleştirilmesi için, Alman hükümetinin göçmen Türk ailelerinin ve çocuklarının Alman vatandaşlığı için yerine getirmeleri beklenen sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik koşulları önemsemişti.

Türkiye-Almanya ilişkilerinin bu özel koşullarını bir yana bırakıp, görüşmelerin temel eksenini oluşturan AB ile ilgili boyuta döndüğünde, AB'nin, her ne kadar üyelik müzakerelerini engellemese de, Türkiye'nin tam üyelik noktasına getirilmesinin gerçekleşmeyeceği havasını yansıttığı açıktır. Bu noktada da Almanya adeta AB ile Türkiye arasında bir 'ayrıştırıcı' rolü üstlenmiştir. Bir başka deyişle Almanya, AB'nin Türkiye ile ilişkilerindeki diplomatik zincirleri kıran, diplomasiyi yalın halde kullanan bir ülke konumunda kalmıştır. Türkiye ile müzakere sürecinin yapısal reformların gerçekleştirilmesi için gerekli olduğunu düşünen Almanya, artık sonucun (tam üyeliğin gerçekleşme durumunun) olumsuzluğu barındırdığını açıklamayı çok da önemsemeyen bir tutum sergilemeye başlamıştır. Aslında bu sayede Almanya'nın, Türkiye ile ilişkilerini çok da AB eksenine kilitlemeyip, ikili ilişkileri sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik öğeler üzerinden kurma yoluna girdiği ileri sürülebilir. Burada politik öğelerin uzlaşmazlık noktalarını barındırabileceği de göz önünde bulundurulabilir.

Almanya'da Merkel dışında, Türkiye ile ilişkilerin seyrinin izlenebileceği ikinci isim dönemin Almanya Dışişleri Bakanı Frank-Walter Steinmeier'di. Steinmeier Türkiye'de hükümetin attığı adımlar nedeniyle, başlatılan üyelik müzakerelerinin dondurulabileceği uyarısı dikkat çekicidir. Steinmeier, Almanya'nın Türkiye'nin AB üyeliğine şüpheyile yaklaşan tutumunu, güncel gelişmelerle birlikte dışa yansıtan bir bakan olmuştur. Steinmeier'in diğer bir önemli tutumu da Alman dış politikasının değişimini yansıtması yönünde olmuştur. Almanya'nın ilerleyen zamanlarda daha aktif bir dış politika izlemeye başlaması ve uluslararası misyonlar yüklenmeye girişmesi bu değişimlerdenidir. Bunun askeri araçlarla da desteklendiği görülmüştür. BM, NATO, AB ya da Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilâtı (AGİT) gibi kuruluşların uluslararası misyonlar çerçevesinde uğraması beklenen

değişimlerde Almanya'nın rol üstlenmesi bunun göstergesidir. 2013'ten itibaren de bu yönde ilerleyiş olmuştur.

Almanya Avrupa bütünleşmesine 'kader ortaklığı' üzerinden bir anlam yükleyerek adeta kimlik odaklı AB siyasetinin temelini atmıştır. Tarihsel süreç içinde Avrupa'nın Almanya'ya özellikle ekonomik açıdan hep ihtiyaç duyduğu görülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan koşullarda ve günümüz koşullarında Almanya da AB'ye hep ihtiyaç duyar olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Almanya'da milliyetçiliğinin sıfırlandığı koşullarda Almanlar Avrupa bütünleşmesine, kendilerini birarada tutacak bir harç rolü yüklemişlerdir. Soğuk Savaşta ve sonrasında Almanya'nın AB ile ilişkileri onu destekleme ve ona öncülük etme üzerinden şekillenmiştir. Bu sayede Almanya, AB'yi uluslararası etkinliğini arttırmak için araçsallaştırmıştır. Etkinliğinin artışı, Soğuk Savaş dönemindeki pasifliğini terk etmesi anlamına gelmiştir. Özellikle ABD'deki 11 Eylül terör eylemlerinin ardından uluslararası askeri operasyonlara katılmaya çok daha fazla istekli olmuştur. 2010'ların ilk yarısında bir durgunluk görülse de, 2016'dan itibaren savunma harcamalarının ve katıldığı uluslararası misyonların artması durgunluğun geçici olduğunu göstermiştir.²

Almanya'nın dış ve güvenlik politikası bağlamındaki bu gelişmeler, Türkiye ile Almanya ilişkileri açısından da fikir vermektedir. İki ülke arasında normatif zeminde anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bu durum Türkiye-AB ilişkileri üzerinden Türkiye-Almanya ilişkilerini de gergin kılmaktadır. Fakat bölgesel ve küresel krizler karşısında ikili işbirlikleri, normatif gerginlikleri gölgeleyebilmektedir. Krizlerin AB'ye yansıyan

---

² Detaylı bilgi için bkz. Mercan, S. ve Bilgin, K.R. (2017). Tarihten Günümüze Almanya'nın Küresel Stratejisi. C. Dinç, B. Akkuş (Ed.) içinde Küresel ve Büyük Güçlerin Stratejileri. Ankara: Orion Kitabevi, ss.233-237.

yönleri de Türkiye ile işbirliğini gerektirdiğinde aynı sonuca yol açabilmektedir. Almanya'nın bu açıdan Türkiye ile son dönemlerde pragmatik işbirliğine iyice kaydığı görülmektedir. Bunu somut olarak Suriye kaynaklı mülteci krizinde izlemek mümkündür. Fakat terörle mücadele konusunda Almanya'nın Türkiye ile henüz aynı hassasiyetleri gösteremediği de bir gerçektir.

Sonuç

Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği meselesi, Avrupa'daki popül-ist partilerin kendi siyasi temsilcilerini güçlendirmek adına araç haline getirdikleri bir konu olmuştur. Çokkültürlülük eleştirisi, İslamofobi ve göçmenler meselesi de araç işlevi yüklenen hususlardandır. 1960'lardan 2000'lere uzanan süreçte Avrupa'da göçmenler, kültürel parçalanmanın, işsizliğin ve diğer ekonomik ve sosyal sorunların temel nedeni olarak görülmüşlerdir. Sağ ve aşırı sağın popülizmle kesiştiği noktada, bir taraftan AB'ye ve onun ortak kimlik içeriğine, diğer taraftan da Avrupa'nın merkezinden diğer kimliklere yönelik karşıtlık kendisini göstermektedir. Türkiye de bunun dışında kalamamaktadır. Pozitif Gündem, Geri Kabul Anlaşması, Varna Zirvesi ile belli ölçülerde canlanma sergileyen Türkiye-AB ilişkileri, süreli meseleler karşısında anlık ve vaka odaklı işbirliklerine yönlendirilmiş, böylece de nitelikli işbirliklerinden uzaklaşma riski taşır hale bürünmüştür. Her ne kadar Türkiye ile AB, Geri Kabul Anlaşması'nı vize serbestliği ile ilişkilendirerek aralarında ortak çıkar yaratmaya çalışsalar da, mevcut koşullarda göç ve sınır kontrolleri, terörle mücadele gibi konularda Türkiye'nin AB'ye daha fazla katkı sağlamasının beklendiği bir ortam ortaya çıkmıştır. Böyle bir ortamda, AB tarafından Gümrük Birliği'nde kısa ve orta vadede revizyona gidilmeyeceğinin açıklanmasıyla Türkiye'de büyük bir hayal kırıklığı yaşanmıştır. Almanya bu gibi hayal

kırıklıklarının giderilmesi için pragmatik işbirlikleri ve bölgesel ve uluslararası stratejileri elverdikçe destek olmakta, fakat normatif ayrılıklar arttıkça ve muhafazakar siyaset gerektirdikçe bu destek çekilmektedir. AB bürokrasisinin de popülist siyasete belli ölçülerde direnebildiği düşünülürse, Avrupa popülizminin Türkiye ile ilişkilere yansımalarında ulusal ve ulusüstü düzeylerde negatif bir etki yarattığı açık hale gelmektedir.

Kaynakça

Arzheimer, K. (2009). Contextual Factors and the Extreme Right Vote in Western Europe. *American Journal of Political Science*, 53(2).

Bailey, T. (2011, November 27). Are the left's multicultural policies to blame for the rise of the right? Erişim adresi (19 Mayıs 2018): <http://blogs.independent.co.uk/2011/11/27/are-the-left-s-multicultural-policies-to-blame-for-the-rise-of-the-right/> ><http://blogs.independent.co.uk/2011/11/27/are-the-left%E2%80%99s-multicultural-policies-to-blame-for-the-rise-of-the-right/>

Connolly, K. (2010, October 17). Angela Merkel declares death of German multiculturalism. *The Guardian*. Erişim adresi (19 Mayıs 2018): <https://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-germany-multiculturalism-failures>

Çırakman, A. (2001, Şubat). Avrupa Fikirinden Avrupa Merkeziliğe, Doğu Batı.

Deutsche Welle. (2011, 26 Temmuz). Avrupa'da Aşırı Sağ Alarmı. Erişim adresi (19.05.2018): <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,15270816,00.html>

EuroNews. (2011, 16 Eylül). AB'den Schengen'e Reform Önerisi. Erişim adresi (20.05.2018): <http://tr.euronews.net/2011/09/16/ab-den-schengen-e-reform-onerisi/>

Grabbe, H. ve Ülgen, S. (2010, 1 Aralık). Türkiye ve AB ilişkilerinin geleceği: Stratejik dış politika diyalogu. *Discussion Paper Series*. Erişim adresi (16.05.2018): <http://www.edam.org.tr/document/ulgengrabbe-new.pdf>

Jan-Werner, M. (2014). Popülizm Nedir? İstanbul: İletişim Yayınları, ss.114-115.

Karaca, K. (2012, 16 Haziran). AB-Türkiye Diyalogunun Sınırları. Erişim adresi (17.05.2018): <http://www.dw.de/dw/article/0,,16028792,00.html> (Erişim: 17.05.2018).

Lambsdorff, A.G. (2012). EU-Turkey Strategic Dialogue: A Concept In Need For Action. Turkish Policy Quarterly, 11(1).

Mac Cormaic, R. (2011, February 12). Sarkozy denounces multiculturalism as a failure. Erişim adresi (19 Mayıs 2018): <http://www.irishtimes.com/newspaper/world/2011/0212/1224289636274.html>

Mercan, S. ve Bilgin, K.R. (2017). Tarihten Günümüze Almanya'nın Küresel Stratejisi. C. Dinç, B. Akkuş (Ed.) içinde Küresel ve Büyük Güçlerin Stratejileri. Ankara: Orion Kitabevi, ss.233-237.

Milliyet. (2012, 1 Haziran). AB, Türkiye ile vize diyalogu başlatmak istiyor. Erişim adresi (02.05.2018): <http://www.milliyet.com.tr/ab-turkiye-ile-vize-diyalogu-baslatmak-istiyor-/dunya/dunyadetay/01.06.2012/1548043/default.htm>

Mude, C. (2011). Who's afraid of the European radical right? Dissent. Erişim adresi (20.05.2018): <https://www.dissent-magazine.org/article/whos-afraid-of-the-european-radical-right>

Poyrazlar, E. (2012, 10 Haziran). Batı Türkiye'ye çok yumuşak. Cumhuriyet.

Taggart, P. (2004). Popülizm. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.93-94.

Wright, O. & Taylor, J. (2011, February 5). Cameron: My war on multiculturalism. Erişim adresi (19 Mayıs 2018): <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/cameron-my-war-on-multiculturalism-2205074.html>

Yazıcı, H. (2012). Turkey-EU relations and the Customs Union: Expectations versus reality. *Turkish Policy Quarterly*, 11(1). Erişim adresi (18.05.2018): <http://www.turkishpolicy.com/dosyalar/files/2012-1-HayatiYazici.pdf>